Hz. Nûh Kıssasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bağış

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6472-9480>

Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, Şırnak – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 25.02.2021

Kabul: 20.04.2021

On-line Yayın: 30.06.2021

Anahtar Kelimeler

Tefsir

Hz. Nûh

Kıssa

Değerler Eğitimi

Ahlak

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.50148>

Öz

Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçüdür. İnsanların tutum ve davranışlarının oluşmasında, bu tutum ve davranışların biçimlendirilmesi ya da yönlendirilmesinde değerlerin önemli bir rolü vardır. Değerler eğitimi, genellikle değer oluşturma, ahlak eğitimi, karakter eğitimi ve vatandaşlık eğitimi gibi aşamalar kapsamında ele alınmaktadır. Bu aşamalardan ahlak eğitimi, dış etkilerden sıyrılmış ve özgür bir şekilde yargıda bulunup iyi tutum ve davranışlar sergileyebilen bireyler yetiştirmeyi amaç edinir. Ahlak eğitiminde genellikle sevgi, saygı, sabır, şükür, merhamet, yardımseverlik, hoşgörü, empati kurma, alçak gönüllülük, adalet eşitlik ve dürüstlük gibi evrensel ilkeler kazandırılmaya çalışılır. Değerler eğitiminin ve özellikle de ahlak eğitiminin sağlıklı bir şekilde verildiği toplumlarda düzen, huzur, güven ve mutluluğun meydana gelmesinin yanı sıra o toplumun bireylerinde aidiyet duyguları gelişir. Bu çalışmada Hz. Nûh'un hem kendi şahsında hem de kavmine tebliğ ettiği hususlarda mevcut olan ahlaki ilkeler tespit edilerek açıklanmaya çalışılacaktır. Kur'an'da muhtelif yerlerde zikri geçen kıssada, Hz. Nûh'un kavmine birçok ahlaki değeri öğretip kazandırmaya çalıştığı görülmektedir. Hz. Nûh, öncelikli olarak kavmini, tevhid esaslı inanç sistemine göre eğitip ıslah etmeye gayret etmiştir. Bunun yanı sıra onun davet metodunda adalet, eşitlik, sabır, merhamet, iyiliği emretme, kötülükten sakındırma, sevgi, saygı, samimiyet, tevazu, kanaat, fedakârlık, şükür bazen de tehdit ve beddua gibi tutum ve değerler görülmektedir. O, uzun peygamberlik süreci boyunca yaşadığı bütün zorluklara rağmen davetini sürdürüp vazifesini sonuna kadar hakkıyla yerine getirmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Bağış, M. (2021). Hz. Nûh Kıssasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85): 219-232.

The Study of Phrophet Noah's Story in Terms of Values Education

Asst. Prof. Dr. Mehmet Bağış

Sirnak University, Faculty of Theology, Department of Tafsir, Sirnak – TURKEY

Article History

Submitted: 25.02.2021

Accepted: 20.04.2021

Published Online: 30.06.2021

Keywords

Tafsir
Prophet Noah
Story
Values Education
Morality

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.50148>

Abstract

Value is the abstract measurement which determines the importance of something. Values have an important role in the formation of people's attitudes and behaviours, and shaping or directing these attitudes and behaviours. Values education is generally addressed in stages such as value formation, moral education, character education and citizenship education. From these stages, moral education aims to educate individuals who are free from external influences and freely judge and display good attitudes and behaviours. In moral education, universal principles such as love, respect, patience, thanksgiving, compassion, tolerance, empathy, humility, justice, equality and honesty are tried to be gained. In societies where values education and especially moral education is provided in a healthy way, feelings of belonging to somewhere develop in the individuals of that society as well as order, peace, trust and happiness.

In this study both the moral principles that exist both in the personality of prophet Noah and in the matters in his speech to his people will be determined and explained. In the Qur'an, in the various places havin been mentioned in the story, it is explained that Prophet Noah tried to teach his people many moral values. Firstly, Prophet Noah tried to educate and chasten his people according to the religious cult based on monotheism. In addition, in his invitation method, attitudes and values such as justice, equality, patience, compassion, commanding goodness, avoiding evil, love, respect, sincerity, humility, opinion, sacrifice, thanks sometimes threats and curse are seen. Despite all the difficulties he experienced during the long prophecy, Prophet Noah continued his invitation and fulfilled his duty thoroughly to the end.

GİRİŞ

Allah (c.c) tarafından kendilerine verilmiş risâlet ve rol modellik misyonuyla, toplumun önderleri mesabesinde olan peygamberler, ifsat olmuş toplumların yapısını, düzenini ve yaşantı biçimini her yönüyle ıslah etmeyi amaç edinmişlerdir. Bu amaçları doğrultusunda, davetlerinin karşılık bulması için davet süreci boyunca üstlendikleri vazifenin büyüklüğü ve ağırlığı altında büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Buna rağmen peygamberler, karşılaştıkları sıkıntı ve zorluklar sebebiyle davetten vazgeçmemiş; aksine davetin kabul görmesi için sürekli çabalamış ve muhataplarıyla, farklı yöntemlerle iletişim kurmaya çalışmışlardır. Peygamberlerin davetiyle ilgili argümanlara bakıldığında, bunların içerisinde toplumdaki insanların yaşam şartlarını düzenleyen hukuki ve pratik kuralların yanı sıra toplumun huzur ve istikrarını sağlayan manevi değerler de yer almaktadır.

Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçüdür.¹ İnsanların dünyaya bakış açılarını etkileme, insani algıları geliştirme ve değiştirme gibi konularda oldukça etkili olan değerler, toplumdaki insanların tutum ve davranışlarının belirlenmesi ve biçimlendirilmesinde önemli rol oynar.² Aynı şekilde kültürün birer ögesi olan değerler, toplumsal standartlar olarak kabul edilmektedir. İyilik, güzellik ve doğruluk gibi kavramlar, toplumsal yaşamda temel değerleri oluştururlar. Bu yönüyle toplum hayatında olması veya olmaması gereken davranışları belirten değerler, bir anlamda insanın kişiliğinin temelini oluşturarak toplumsal çevrenin nasıl algılanması gerektiğini belirler.³ Değerler, toplumsal normların ya da kuralların temelini oluşturmaları sebebiyle, bir nevi toplumsal denetim aracı olarak görev icra ederler.⁴ Toplumsal hayatın hemen her aşamasında yer alan en belirgin değerler şunlardır: Yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, vefa, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, dürüstlük, iyilik, temizlik, çalışkanlık, sevgi, saygı, duyarlılık, adalet, paylaşımcılık, uyumluluk, hırsı denetim altına alma, başkalarının mutluluğunu isteme, kendini denetleyebilme, deneyimli ve bilgili olma, aileyi önemseme, dost edinme, evlat yetiştirme, eser oluşturma, cesaretli olma, nazik ve hoşgörülü olma.⁵ Bu değerler toplumda genel kabul görmüş değerlerdir. Aynı şekilde insanın duygu ve düşünce dünyasında önemli bir yer kaplayan bu değerler, insanın davranışlarını hatta kişiliğini belirleyici etkiye sahiptir. Bu sebeple değerlerin bir eğitim süreci dahilinde farkına varılması, benimsenerek davranışlara dönüştürülmesi son derece önemlidir.

Değerler eğitimi, neredeyse hayat boyu devam eden bir değer kazanma/kazandırma sürecidir.⁶ Aynı şekilde insani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ya da evrensel boyutlarda kişide oluşabilen duyarlılıkların özümsemesi ve benimsenmesi süreci, değerler eğitiminin esasını teşkil etmektedir.⁷ Değerler eğitimi, genellikle değer oluşturma, ahlak eğitimi, karakter eğitimi ve vatandaşlık eğitimi gibi aşamalar kapsamında icra edilmektedir.⁸ Ahlak eğitiminde amaç, insanların ahlaki değerleri bilmesi ve değerleriyle tutarlı davranışlar ortaya koymasıdır.⁹ Ahlak eğitimi sayesinde bireyler, özgür ve dış etkilerden sıyrılmış bir şekilde yargıda bulunabilir iyi tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Çünkü

¹ Bk. Taha Yazar, "Toplumsal Yaşam ve Değerler", *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy (Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2019), 103.

² Bülent Dilmaç, *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999), 13; Kadir Ulusoy, *Karakter Değerler ve Ahlak Eğitimi* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2019), 69.

³ Bk. Yazar, "Toplumsal Yaşam ve Değerler", 103.

⁴ Kadir Ulusoy; Ali Arslan, "Değerli Bir Kavram Olarak 'Değer ve Değerler Eğitimi'", *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy (Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2019), 3.

⁵ Ertuğrul Yaman, *Değerler Eğitimi/Eğitimde Yeni Ufuklar* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 17, 19-20; Tezcan, *Değerler Eğitimi*, 10.

⁶ Yaman, *Değerler Eğitimi*, 18.

⁷ Yaman, *Değerler Eğitimi*, 17.

⁸ Oktay Akbaş, "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış", *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (Aralık 2008), 9.

⁹ Akbaş, "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış", 20.

ahlak, bütün toplumu ayakta tutan temel değerler sistemidir. Ahlaki değerlerin hiçe sayılmaları, en başta toplum denilen sosyal birliğin ortadan kalkmasına ve böylelikle bütün değerler sisteminin çökmesine sebebiyet verir. Herkesin kendi çıkarları uğruna çalıştığı ve başkalarını düşünmediği bir toplumda ne sanat hayatından ne ekonomik ne de sosyal hayattan söz edilebilir.¹⁰

Temel değerler sisteminin kaim olduğu ideal bir toplum düzenini oluşturma gayesi güden peygamberler de birer rol model olarak kendi kavimlerine ahlaki değerleri öğretip kazandırmaya çalışmışlardır. Bu gaye uğruna uzun ve meşakkatli bir çaba sarf eden peygamberlerden birisi, insanlığın ikinci atası kabul edilen¹¹ Hz. Nûh'tur. Hz. Nûh, 950 senelik peygamberlik süresi boyunca bıkmadan usanmadan kavmini her anlamda ıslah etmeye ve birçok ahlaki değeri kazandırmaya çalışmıştır. Hz. Nûh kıssasına değerler eğitimi açısından bakıldığında, Hz. Nûh'un öncelikli olarak kavmini tek bir Allah'a inanıp O'na ortak koşmamaya çağırdığı ve böylece toplumda tevhid esaslı inanç sistemini hâkim kılmaya çalıştığı görülecektir. Aynı şekilde o, uzun davet süreci boyunca kavmini iyiliğe teşvik etmiş, kötülükten sakındırmış ve toplumda adaleti, eşitliği, dürüstlüğü ve diğer ahlaki değerleri tesis etmeye çalışmıştır. Bu anlamda eşsiz bir sabır, sebat, fedâkarlık ve tevazu örneği göstermesinin yanı sıra kavmine sevgi, şefkat, samimiyet ve aidiyet bilinciyle yaklaşarak hem onları kazanmaya çalışmış hem de kendisinden sonra gelecek nesiller için bir değerler eğitim modeli ortaya koymuştur.

1. Hz. Nûh Kıssasının Genel Muhtevası

Hz. Nûh, Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde geniş bir şekilde tanıtılan ve "ülü'l-azm" olarak adlandırılan beş büyük peygamberden biridir.¹² Hz. Âdem'in oğlu Şî't'in (a.s) neslinden Lamek'in oğlu olan Hz. Nûh¹³, Kur'an'da kavmiyle olan mücadelesine yer verilen peygamberlerin ilkidir.¹⁴ Kavmini uzun bir müddet boyunca Allah'ın dinine davet etmesine rağmen putperest olan kavmi, davetini reddedip kendisini sapıklıkla itham etmiş (el-A'râf 7/60) hatta tebliğe devam etmesi durumunda onu taşıyıp öldüreceklerine dair tehditte bulunmuşlardır (eş-Şu'arâ 26/116).¹⁵ Bununla birlikte kavminden her nesil, kendilerinden sonrakilere Hz. Nûh'a inanmamaları, ona muhalefet etmeleri ve hatta onunla savaşmaları konusunda tavsiyede bulunmuşlardır. Dolayısıyla onların tabiatları, çocukluktan itibaren iman etmeme ve hakka tabi olmama üzerine neşet etmiştir. Bu sebeple Hz. Nûh onların bu durumunu beyan etme kabilinden, *وَلَا يَلْبُؤُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا* "Onlar günahkâr ve kâfir nesilden başkasını doğurmazlar/yetiştirmezler."¹⁶ demiştir.¹⁷

Hz. Nûh'un kavmi, onun tebliğini dinlememiş, bilakis onu yalanlamış ve iman edenlere eziyet etmiştir. Aynı şekilde onu, "Yalan söylemiyorsan, iddia ettiğin azabı getir!"¹⁸ diye alaya alıp zorlamışlar ve

¹⁰ Akbaş, "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış", 21.

¹¹ Hz. Nûh'un insanlığın ikinci atası olduğu hususu için bk. Necmeddin Şeker, "Hz. Nûh (as) ile İlgili Hadislerin Değeri ve Yorumu", III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu, ed. Oktay Belli (İstanbul: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, 2011), 506; Nurullah Agitoğlu, "Hz. Nuh'un Gemisi ile İlgili Tabii Katade'den Gelen Bazı Rivayetler Üzerine", Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı Sempozyumu, ed. Hamdi Gündoğar vd. (Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014), 292.

¹² Ömer Faruk Harman, "Nûh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/224; Hüseyin Güneş, *İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı* (Şırnak: Şırnak Belediyesi Yayınları, 2020), 62.

¹³ Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1998), 3/387; Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 3/163.

¹⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/464.

¹⁵ Abdülkerîm Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 1/129; Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 3/164; İhsan Süreyya Sırma, *Peygamberler Tarihi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2019), 38-39.

¹⁶ Nûh 71/27.

¹⁷ Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, thk. Abdülkâdir el-Arnâvut (Dimeşk: Dâru'l-Feyhâ, 1430/2009), 87; Geniş bilgi için bk. Hüseyin Güneş, *İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı* (Şırnak: Şırnak Belediyesi Yayınları, 2020), 66-67.

¹⁸ Hûd 11/32.

öldürmekle tehdit etmişlerdir. Ancak o, inanmayanların azabı ve helâkı ısrarla istemelerine rağmen ilk zamanlarda onlar için böyle bir neticeyi istememiş ve “Allah dilerse o azabı size getirir ve siz O’nu aciz bırakamazsınız. Allah sizi azdırmak isterse de ben size nasihat etmek istesem bile fayda etmez. O, sizin Rabbinizdir ve O’na döndürüleceksiniz, demiştir.”¹⁹ Nihayetinde çok uzun bir zaman yaptığı tebliğe müspet bir cevap alamayan Hz. Nuh, yaşamaya devam ettikleri müddetçe inkârcıların Allah’ın diniyle savaşıma devam edeceklerini düşünmüş, iman edip ıslah olacaklarına dair ümidini yitirmiş ve onlara beddua etmiştir.²⁰ Allah Teâlâ, bu konuda Hz. Nûh’a icabet ettiğini ayette şöyle haber vermektedir: *وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُوْنَ وَنَجَّيْنَاهُ وَآهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ “Andolsun ki Nuh bize dua etmişti. Biz de ne güzel icabet etmiştik. (Tufan’da) onu ve ailesini, büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.”*²¹

Hz. Nûh’un bu bedduayı, ümitsizliğe düşmesi veya usanıp yorulması sebebiyle değil de Allah’ın ona, kavminden çok az kişi hariç, kimsenin iman etmeyeceğini bildirmesinin ardından yaptığını söyleyenler de vardır. Nitekim Katâde’den nakledildiğine göre Allah (c.c) Hz. Nûh’a, iman etmişlerin dışında bundan sonra başkasının iman etmeyeceğini bildirince (Hûd 11/36), o da *وَقَالَ نُوْحٌ رَبِّ لَا وَفَالَ نُوْحٌ رَبِّ لَا* “Nûh ‘Rabbim! Yeryüzünde inkârcılardan hiç kimseyi bırakma! dedi.”²² şeklindeki bedduayı yapmıştır. Yani o ana kadar iman etmişlerden başkasının iman etmeyeceğine kesin olarak kanaat getirince böyle bir bedduada bulunmuş ve devamında *إِنَّكَ أَنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا “(Ey Rabbim!) Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; günahkâr ve kâfir nesilden başkasını doğurmazlar/ yetiştirmezler.”*²³ demiştir.²⁴

Neticede Hz. Nûh’un kavminden müşrikler, tufan ile helak olmuş; inananlar ise Hz. Nûh ile birlikte gemiye binmişlerdir. Daha sonra “*Ey toprak suyunu yut! Ve ey gök sen de (suyunu) tut, denildi. Su çekildi, hüküm yerini buldu ve gemi Cûdî’nin üzerine oturdu.*” (Hûd 11/44) ayetinde bildirildiği üzere, gemi Cûdî dağı üzerine inmiş²⁵ ve müminler kurtulmuştur. Rivayete göre Hz. Nûh tufandan sonra 350 sene yaşamış ve Mekke’de vefat etmiştir.²⁶

2. Hz. Nûh Kıssasında Değerler Eğitimi

Kur’an kıssaları ibret alınan, doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan tarihî olaylardır.²⁷ Bunların büyük çoğunluğu, yaşadıkları toplumlarda rol model olan peygamberlerin hayat hikayesinin ele alındığı kıssalardır. Söz konusu bu kıssalarda geçtiği üzere peygamberler, insanlara evrensel ve ahlaki değerleri öğretip benimsetmeye ve böylece iyi toplumlar inşa etmeye çalışmışlardır. Kur’ân’da geçen peygamber kıssalarında genellikle insanların ortak ihtiyaçlarına yönelik mesajlar yer almaktadır. Bu yönüyle Kur’ân kıssaları, pratik hayatta insanların yaşamını düzenleyen bazı kurallar ile toplum hayatında huzur ve istikrarı sağlayan evrensel ve ahlaki değerlerin yaşam alanı bulduğu süreçlerdir. Kur’ân’da geçen kıssalardan birisi de uzun peygamberlik dönemi boyunca Allah’tan aldığı vahiyleri kendi hayatında ve kavmiyle olan münasebetlerinde tatbik eden ve böylece kendisinden sonra gelecek nesillere rol model olan Hz. Nûh’un kıssasıdır.

Hz. Nûh, Kur’ân’ın haber verdiği üzere 950 sene boyunca kavmini Allah’ın dinine davet

¹⁹ Hûd 11/33-34.

²⁰ İbn Kesîr, *Kasasu’l-Enbiyâ*, 87; Sırma, *Peygamberler Tarihi*, 34-35, 39.

²¹ es-Sâffât 37/75-76.

²² Nûh 71/26.

²³ Nûh 71/26.

²⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Hazrecî el-Kurtubî, *el-Câmi’u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî; İbrâhîm Atfîş (Kâhire: Dâru’l-Kütübî’l-Mısriyye, 1384/1964), 18/312; Ebû Ali el-Fazl b. el-Hasen et-Tabersî, *Mecme’u’l-Beyân li Tefsîri’l-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-’Ulûm, 1426/2006), 10/107.

²⁵ Hz. Nûh gemisinin Cûdî dağına inmesi hakkındaki rivayetler için bk. Ahmet Özdemir, “Hadis Kaynaklarında Cûdî Dağı”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (Asos Journal)*, 9/114 (Mart 2021), 66-77.

²⁶ Bk. İbn Kesîr, *Kasasu’l-Enbiyâ*, 104.

²⁷ İdris Şengül, “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/498.

etmiştir. Bu uzun davet süreci kapsamında da kavmine birçok insani ve ahlaki değeri öğretmeye ve benimsetmeye çalışmıştır. Dünya hayatında, toplumdaki bireyleri olgunlaştırıp, onların huzur ve mutluluğunu sağlamaya yönelik konulmuş bu değerler, Hz. Nûh'un yaşantısında bizzat hayat bulmuş, onun söylem ve eylemlerinde, tutum ve davranışlarında pratize edilmiştir. Şimdi Hz. Nûh kıssasında ele alınmış bu değerleri ve değerler eğitimi kapsamında Hz. Nûh'un kavmi ile olan münasebetlerini sırasıyla görmekte fayda vardır.

2.1. Tevhid Esaslı İnanç Sistemi

Kur'ân kıssalarında peygamberlerin ısrarla üzerinde durdukları temel konu, Allah'a imandır. Ancak onların davet üsluplarına bakıldığında, Allah'ın varlığından ziyade, O'nun tevhidi üzerinde durdukları görülür.²⁸ Tevhid, Allah'ın zâtında, sıfatlarında, mâbud oluşunda bir ve tek olduğunu kabul etmektir. Kâinatı yaratan ve yöneten en yüce varlığın mevcudiyetinin yanı sıra O'nun bir ve tek oluşu inancı, insanın selim fıtratının önemli bir özelliğidir. Tevhid esaslı inanç sistemi, maddî ve mânevî özellikleri bakımından yaratılmışların en üstünü olan insanın vicdan hürriyetini sağlama hedefine yönelik bir sistemdir. Buna göre insan yalnız en yüce varlığa boyun eğmeli, O'ndan başka hiçbir mevcudu kutsamamalı ve ona kulluk etmemelidir.²⁹ Tevhid inancına sahip bir insan, şirk-i hafî olarak (gizli şirk)³⁰ adlandırılan ve duygu ve düşüncelerinde kendisini bağımlı hale getiren mal, mülk, makam ve aşırı arzular gibi ilahlarından kurtulmuş, böylece özgür olmuş olur. Nitekim Kur'ân'da bu duruma şu şekilde dikkat çekilmiştir: *أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوًى* “Kendi hevâsını (aşırı arzularını) ilâh edineni gördün mü?” Ayetten de anlaşılacağı üzere, insan kendi aşırı arzularının kölesi olur ve onları bir nevi ilah edinirse, bu durumda onları elde etmek için sahip olduğu inanç, adalet, eşitlik, dürüstlük, gurur ve şeref gibi birçok değeri feda edebilir.

Yukarıdaki ayetin kapsamı içerisinde mal, mülk, makam ve aşırı şehvi duyguların dışında ırk, kabile, mezhep ve ideoloji taassubu da insanın edindiği ilahlar içerisinde değerlendirilebilir. Bunun da neticesinde geçmişten günümüze değin taassuba bağlı olarak bazen ırk ve kabile savaşları bazen de mezhep, cemaat, tarikat çatışmaları, etnik ve dini aidietler biçiminde şiddete dönüşerek vuku bulmuştur.³¹

Tevhid esaslı inanç sistemi, değerler eğitimi kapsamında Hz. Nûh'un kavmine kazandırmaya çalıştığı ilk değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavmini sadece tek olan Allah'a ibadet etmeye ve Allah'ın dışındaki put vb. ilahları reddetmeye davet eden Hz. Nûh, ayetin ifadesiyle kavmine şöyle seslenmiştir: *لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ*

“Şüphesiz ki Biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. O da ‘Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum’ dedi.”³² Hz. Nûh'un ifsat olmuş kavmi, içerisine düştükleri şirk bataklığından ancak tevhid akidesi ile kurtulabilirlerdi. Dolayısıyla o da muhtelif ayetlerde belirtildiği üzere³³ kavmine bu hakikati haykırması ve gerekli uyarıları yapmıştır.

Aslında hem Hz. Nûh'un hem de onun zürriyetinden gelen bütün peygamberlerin ilk davası, insanlara Allah'ın vahdaniyetini (tevhidi) kabul ettirmek şeklindedir.³⁴ Zira tevhîd, bütün peygamberlerin ortak davetidir. Ayet-i kerîme'de bu durum şöyle beyan edilmiştir: “Senden önce

²⁸ Bk. İdris Şengül, *Kur'an Kıssalarının Tarihi Değeri* (Ankara: Otto Yayınları, 2019), 248-249.

²⁹ Bk. Mevlüt Özler, “Tevhid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/18-20.

³⁰ Şerafettin Gölcük - Süleyman, Toprak, *Kelam (Tarih – Ekoller - Problemler)* (Konya: Tekin Kitabevi, 2001), 143.

³¹ Geniş bilgi için bk. Fevzi Rençber, “İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep-Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları”, *Mezhep Araştırmaları Dergisi (e-makâlât)* 10 (Bahar 2017), 80-83.

³² el-A'râf 7/59.

³³ Hûd 11/25; el-A'râf 7/59; Nûh 71/2-3.

³⁴ İbn Kesîr, *Kasasul-Enbiyâ*, 84.

gönderdiğimiz her peygambere muhakkak, 'Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk edin', diye vahyetmişizdir."³⁵

2.2. Adalet ve Eşitlik

Dünya hayatında câri olan imtihan gereği, yeryüzünde bozgunculuk yaparak sünnetullâh'a³⁶ aykırı davranan ve fiilleriyle canlılara zarar veren kötü kimselere, belli bir zaman ve fırsat tanınmıştır. Bu zaman veya fırsat, bu kimselerin yapıp ettikleri üzerinde düşünüp değerlendirme yapabilmeleri, böylece tövbe etmeye imkân bulabilmeleri içindir. Ancak Allah Teâlâ her ne kadar dünya hayatında kötülere belli bir mühlet veya imkân tanımış olsa da her hâlükârda ya dünyada ya da ahirette onları cezalandıracaktır. Dolayısıyla O, insanlara düşünüp tövbe edecekleri kadar bir mühlet verse de hiçbir şeyi ihmal etmez. Nitekim Hz. Nûh kıssasında da bu duruma şu ayetlerle işaret edilmiştir:

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ إِلَّا قَلِيلٌ

"Nihayet emrimiz gelip de tandırdan sular taşınca, Nûh'a, 'Her cins canlıdan birer çift ile daha önce haklarında hüküm verilmiş olanların dışında, aileni ve iman edenleri gemiye bindir!' dedik. Zaten onunla birlikte çok az kişi iman etmişti."³⁷ Burada Allah (c.c), Hz. Nûh'un kavmine düşünüp değerlendirme yapabilmeleri için çok uzun bir müddet ve fırsat tanıdıktan sonra inkâra meylettikleri için en sonunda onları helak etmiştir.³⁸ Sonuç itibariyle Allah'ın yüce adaleti gereği Hz. Nûh'un kavminden olan zalimler cezalarını çekmişlerdir.

Bunun yanında adaleti hayatının her alanında şiar edinmiş Hz. Nûh, kavmindeki diğer insanları sırf beşer olmaları itibariyle eşit görmekteydi. Zira kavminden ileri gelen kâfirler,

مَا نَرِيكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرِيكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِّئَانِي الرَّأْيِ وَمَا نَرِي لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ

"Biz, senin ancak bizim gibi bir insan olduğunı görmekteyiz. İlk bakışta sana uyanların da ancak en aşağılıklarımızdan ibaret olduğunı görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü görmüyor hatta sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz."³⁹ dediklerinde, kendisinin Allah tarafından seçilmiş bir kul olduğun ve dolayısıyla onlardan üstün olduğun iddia etmemiş ayetin ifadesiyle onlara, "Ey Kavmim! Şâyet ben Rabbinizden gelen apaçık bir delil üzerinde isem ve O, kendi katından bana bir rahmet vermiş, ancak siz buna karşı kör kalmışsanız, istemediğiniz hâlde sizi buna zorlayacak mıyız?"⁴⁰ diyerek cevap vermiştir. Hakikatte Hz. Nûh beşer olması yönüyle her ne kadar onlarla eşit durumda olsa da kendisine nübüvvet ve risalet vazifesi verildiği için makam itibariyle hem onlardan daha üstün hem de itaat edilmeye ve tabi olunmaya daha hak sahibidir.⁴¹

Diğer bir ayette⁴² de kafirler Hz. Nûh'tan; etrafında bulunan fakir, zayıf ve kendilerine göre düşük tabakadan olan kimseleri yanından kovmasını istemişler ve ancak bu şekilde ona tabi olacaklarını ima etmişlerdir.⁴³ Ancak o, ayette geçtiği üzere وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْبَيْنِ أَمْنُوا إِلَهُم مَلَأُوا رِيْهَم وَلَجِيَّ أَرِيْكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ "Ben o iman edenleri kovacak değilim. Onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi cahilce davranan bir kavim olduğunuzu görüyorum."⁴⁴ şeklinde cevap vermiştir.

Görüldüğü üzere Hz. Nûh, üstünlüğü mal, mülk ve makamda gören kafirlerin isteklerine boyun eğmemiş, bu isteklerini reddetmek suretiyle beşer olarak bütün insanların eşit olduğunu ve asıl

³⁵ el-Enbiyâ, 21/25.

³⁶ Sünnetullâh: Tabiat ve toplum hayatının düzenli ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi için Allah'ın koymuş olduğu ilâhî kanunlar. bk. İlyas Çelebi, "Sünnetullâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/159-160.

³⁷ Hûd 11/40.

³⁸ bk. Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'ân*, 1/130.

³⁹ Hûd 11/27.

⁴⁰ Hûd 11/28.

⁴¹ Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'ân*, 1/137.

⁴² eş-Şu'arâ, 26/111.

⁴³ Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'ân*, 1/140, 160.

⁴⁴ Hûd 11/29.

üstünlüğün insani ve ahlaki değerlerde olduğunu vurgulamıştır. Aynı şekilde o, insanlar arasında ayırım yapmadan ve dünyalık menfaate tevessül etmeden tebliğini herkese karşı adil ve eşit bir şekilde yapmıştır.

2.3. İyiliği Teşvik Etmek (Terğîb)

Hz. Nûh'un uzun ve meşakkatli tebliğ süreci baştan sona iyiliğe davet anlamındadır. Çünkü dünya ve ahirette insanların iyiliğe ve mutluluğa erişmesini sağlamaya çalışmak, bütün peygamberlerin öncelikli görevlerindendir. Bu bağlamda Hz. Nûh, kavmine kendisinin apaçık bir uyarıcı olduğunu dolayısıyla onların da kendisine tabi olup Allah'a ibadet etmeleri gerektiğini tebliğ etmiş, böyle davranmaları durumunda işledikleri günahların bağışlanacağını ve onlara belli bir zamana kadar mühlet verileceğini haber vermiştir.⁴⁵

Hz. Nûh iyiliğe teşvik kabilinden kavmini gece-gündüz, gizli-açık bulduğu her fırsatta Allah'ın dinine davet etmiş ancak onlardan çok az kimse hariç, iman etmemişlerdi. Bunun üzerine daveti farklı üsluplara yönelmek suretiyle sürdüren Hz. Nûh, Allah'ın bu dünyada insanlara verdiği umumi nimetleri hatırlatma yoluna başvurmuş ve onları tefekkür etmeye sevk etmiştir.⁴⁶ Kur'an'da bu durum şöyle anlatılmaktadır:

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا وَاللَّهُ أَنْتَبَهُم مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ثُمَّ يُعِيدُهُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُهُمْ إِخْرَاجًا وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا “Görmediniz mi, Allah yedi göğü tabaka tabaka nasıl yaratmıştır? Nasıl da onların içinde ayı, bir ışık, güneşi de bir kandil yapmıştır? Allah, sizi (babanız Âdem'i) yerden bitki bitirir gibi bitirdi (yarattı.) Sonra sizi yine oraya (yere) döndürecek ve kesinlikle sizi (tekrar) çıkaracaktır. Yeryüzündeki geniş yollarda yürüyebilesiniz diye onu sizin için bir yaygı yapmıştır.”⁴⁷

Aynı şekilde davete icabet edip sadece Allah'a ibadet etmeleri ve günahlarından bağışlanma dilemeleri durumunda, dünyada arzuladıkları hususi nimetlere de kavuşacaklarını söyleyerek onları iyiliğe teşvik etmiştir. Kur'an bu durumu şöyle haber vermektedir:

“فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا” Onlara şöyle dedim: Rabbinizden bağışlanma dileyin, şüphesiz O, çok bağışlayandır. Size gökten bol yağmur indirir. Mallarımızı ve oğullarımızı arttırır, size bahçeler bahşeder ve sizin için ırmaklar akıtır.”⁴⁸

2.4. Kötülükten Sakındırmak (Terhîb)

Hz. Nûh, yapacağı davette muhatapları etkilemek için her zaman iyiliğe teşvik metodunu kullanmamış bazen de insanları kötülükten sakındırmış ve yapılacak kötülüklerin doğuracakları kötü sonuçları da zikretmek suretiyle insanları düşünmeye sevk etmiştir. Onun bu davet metodu ayetlerde şöyle ifade edilmektedir: “شُفْهِسْ بِيْزِ نُوْحًا ‘Kendilerine elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini uyar’ diye gönderdik.”⁴⁹ Mukâtil'e göre ayette zikri geçen azap, dünya hayatında tufan ile boğulmalarıdır.⁵⁰ Burada Hz. Nûh, ayette söz konusu edilen azapla kavmini tehdit ederek onları kötü yoldan vaz geçirmeye çalışmıştır.

Diğer bir ayet de şudur: فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

“Hz. Nûh, ‘Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum’ dedi.”⁵¹ İbn Kesîr'in naklettiğine göre bu azap da kıyamet gününün azabıdır.⁵²

⁴⁵ Nûh 71/2-4.

⁴⁶ Hâmid Ahmed et-Tâhir el-Besyûnî, *Kasasu'l-Kur'an* (Cezâir: Dâru'l-Besâir, 2005/1426), 88-89.

⁴⁷ Nûh 71/15-20.

⁴⁸ Nûh 71/10-12.

⁴⁹ Nûh 71/1.

⁵⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî Faḥruddîn er-Râzî, *Mefâtiḥu'l-Ğayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1420/1999), 30/649; Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'an*, 1/134.

⁵¹ el-A'râf, 7/59.

⁵² İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 3/387; Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'an*, 1/134.

Hız. Nûh'un takip etmiş olduğu bu metoda değerler eğitimi açısından bakıldığında, toplumun bireylerini olumlu anlamda etkileyen değerlerin kazandırılıp bu değerlerin insanın karakterine ve davranışlarına yansması için davetçi, öğretmen veya eğitmen pozisyonundaki kişilerin, öncelikle insanlara, iyiliğin zıddı olan kötülüğün ne olduğunu ve kötülüğün doğuracağı olumsuz sonuçları öğretmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. Zira fıkıh usulü ilminde geçtiği gibi "Eşyalar zıtlarıyla bilinir."⁵³ kaidesi gereğince, bir şeyin tam olarak ne olduğunu kavramak için zıddını da bilmek gerekmektedir.

2.5. Aidiyet Bilinci Kazandırmak

Toplumu bir arada tutan, bireyleri duygu ve düşüncelerde birbirine yaklaştıran değerlerden birisi de aidiyet bilincidir. Aidiyet bilinci, toplumun bireyleri arasında ortak noktaları arttırarak birbirleri arasında gönül bağı kurmalarını sağlar. Aidiyet bilincinin var olduğu toplumlarda bireyler, karşılaştıkları olumlu veya olumsuz durumlarda ya da maruz kaldıkları problemlerin çözümünde birlikte hareket ederler. Aidiyet bilinci ile işe koyulan Hız. Nûh da kavmini hak dine çağırırken, kendisinin onlardan bir fert olduğunu ve dolayısıyla onlar için sadece iyilik istediğini, başlarına kötü bir şey gelmesi durumunda ise son derece üzüleceğini ifade etmiştir:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ
*"Andolsun ki Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. O da 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Şüphesiz ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum' dedi."*⁵⁴ Hız. Nûh hem bu ayette hem de kıssasının anlatıldığı başka ayetlerde⁵⁵ muhataplarına "يَا قَوْمِ" (Ey kavmim!) şeklinde hitap etmek suretiyle kendisinin onlardan birisi olduğunu vurgulamış ve yakınlık kurarak onları ikna etmeye çalışmıştır. Diğer bir ayet de şöyledir: اِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ *"Kardeşleri Nûh onlara, 'İnkârdan sakınmayacak mısınız?' demişti."*⁵⁶ Ayette geçen ve nesep kardeşliğini ifade eden "أَخُوهُمْ" (kardeşleri) kelimesi de bağlılık ve aidiyet duygularını pekiştiren dolayısıyla muhatabı etkileyen bir kelimedir.

Görüldüğü üzere Hız. Nûh muhataplarını ötekileştirmeden "biz" kavramıyla hareket ederek onları kendine yakınlaştırmaya çalışmış ve böylece arada sıcak bir ilişkinin kurulmasına zemin hazırlamıştır.⁵⁷

2.6. Sabır, Tahammül ve Fedakârlık

Toplumda istikrar ve huzurun devamını sağlayan değerlerin başında sabır gelmektedir. Tahammül, müsamaha ve fedakârlık gibi ahlaki duygu ve davranışların da kaynağı olan sabır, toplumun bireylerini zorluklara ve kötülüklere karşı eğitip olgunlaştırır. Kur'ân-ı Kerîm'de bildirildiğine göre Hız. Nûh kavmi arasında 950 sene kalmış ve onları sabırla hak dine davet etmiştir.⁵⁸ Hız. Nûh bu davet sürecinde muhatapları ikna etmek için hemen hemen her yolu deneyerek, o zamana kadar bilinen ve bilinmeyen birçok üslupla onlara yaklaşmıştır.⁵⁹ Bu durum ayetlerde şöyle ifade edilmektedir:

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا، ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهْرًا، ثُمَّ إِنِّي أَغْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا
"Nuh, 'Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz davet ettim. Sonra onları açık açık davet ettim. Sonra, onlarla hem açıktan

⁵³ İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî, *Fethü'l-Kadîr* (b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.), 8/238; İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Ğirnâtî, eş-Şâtibî, *el-Muvâfakât*, thk. Ebû 'Ubeyde Meşhûr b. Hasen es-Selmân (b.y.: Dâru İbn Affân, 1417/1997), 5/121.

⁵⁴ el-A'râf 7/59.

⁵⁵ Hûd 11/29; el-Mü'minûn 23/23; Nûh 71/2.

⁵⁶ eş-Şu'arâ, 26/106.

⁵⁷ bk. Şaban Özkavukcu, *Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber Kıssaları -Günümüz İnsanına Hisseler-* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 75.

⁵⁸ el-Ankebût, 29/14.

⁵⁹ Besyûnî, *Kasasu'l-Kur'ân*, 88

açığa hem de gizli gizli konuştum.’ dedi.”⁶⁰

Ayetlerden anlaşıldığı üzere Hz. Nûh gece gündüz demeden bazen toplu mekanlarda bazen de bireysel olarak veyahut muhatabın durumuna göre açık veya gizli bir şekilde bulduğu her fırsatta kavmini hak dine çağırmıştır. Buna rağmen kavmi, onunla mücadele ederek; ona tuzak kurma, hakaret etme, alay etme ve taşlamakla tehdit etme gibi çeşitli eziyetlerde bulunmuş⁶¹ ve çok azı hariç, iman etmemiştir.⁶² Hz. Nûh’un bu uzun müddet boyunca bıkmadan, yorulmadan, bir bakıma kendi hayatından ve ailesinden feragat ederek her fırsatı değerlendirip davette bulunması, buna karşılık birçok meşakkat ve eziyetlere tahammül etmesi, eşsiz bir sabır ve fedakârlık örneğidir.

Bu anlamda Hz. Nûh’un kavmine karşı sergilemiş olduğu bu tutumunda, alışılmışın dışında yeni fikirlerle toplum önüne çıkan insanların her türlü iftira, hakaret ve tehditlere hazır olmaları ve bunlara tahammül edip sabretmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.⁶³

2.7. Sevgi, Şefkat ve Samimiyet

Hiç şüphesiz ki toplumu bir ve beraber kılan, insanlar arasında huzur ve mutluluğu sağlayan değerlerin başında bireylerin birbirlerine karşı besledikleri sevgi, şefkat ve samimiyet duyguları gelmektedir. İnsanlar kendilerini seven ve kendileri için üzülen insanların tavsiyelerini daha çok dinlerler.⁶⁴ Özellikle toplumu idare ve eğitim işini üstlenenlerin bu görevlerinde başarılı olabilmeleri için toplumdaki diğer insanlara sevgi, şefkat ve samimiyete dayalı bir üslupla yaklaşmaları gerekir. Bu anlamda Hz. Nûh da Allah’tan (c.c) aldığı ilahi mesajları aktarırken böyle bir üslubu takip etmiş, kavmine duyduğu sevginin yanı sıra onlar için kaygılandığını mesajlarına yansıtmıştır. Ayette geçtiği üzere kavmini, öncelikli olarak kendilerine gelecek acıklı bir azaba karşı uyarması *قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ* “Ey kavmin! Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım”⁶⁵, başka ayetlerde de *إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ* “Şüphesiz ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum.”,⁶⁶ *أَنبِئْكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحْ لَكُمْ* “Ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ediyor ve bütün samimiyetimle söylüyorum.”⁶⁷ şeklinde hitapta bulunması, kavmine ne kadar düşkün olduğunu göstermektedir.⁶⁸ Halbuki onlar, Kur’an’ın ifadesiyle, onunla alay ettiler⁶⁹, ona tuzaklar kurdular⁷⁰, davetini reddedip onunla mücadele ettiler⁷¹, en sonunda da taşılayıp öldürmekle tehdit ettiler.⁷² Buna rağmen Hz. Nûh, onlarla ilişkiyi kesmemiş ve 950 sene boyunca tebliğ vazifesini sürdürmüştür.

Hz. Nûh’un şefkat ve merhametini gösteren örneklerden birisi de gemiye binmeyen oğluyla yaşadığı şu tablodur: O, kendine inananlarla birlikte oğlunu da gemiye binmesi için davet etmiş ancak oğlu, yardımı Allah’tan değil de Allah’ın yarattığı dağlardan beklemiş ve kendisini sulardan koruyacak yüksek bir dağa sığınacağını ifade ederek daveti reddetmiştir. Bu davette Hz. Nûh’un, ayette geçtiği üzere oğluna *يَا بُنَيَّ اركبْ مَعَنَا* “Hadi yavrucuğum! Bizimle (gemiye) sen de bin.”⁷³ diye seslenmesi ve daveti reddeden oğlunun sularda boğulmasından sonra Allah’a, *إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي* “(Ey rabbim!) Oğlum da

⁶⁰ Nûh 71/5, 8, 9.

⁶¹ Nûh 71/21-24; Hûd 11/27, 32, 38; eş- Şu’arâ 26/116.

⁶² Hûd 11/36, 40.

⁶³ bk. Özkavukcu, *Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber Kıssaları*, 64.

⁶⁴ Ahmet Münir, *Psikolojik ve Sosyolojik Tahlillerle Peygamber Kıssaları ve Davet Metodları* (İstanbul: Dua Yayıncılık, 2019), 65; Özkavukcu, *Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber Kıssaları*, 75.

⁶⁵ Nûh 71/2.

⁶⁶ el-A’râf 7/59.

⁶⁷ el-A’râf 7/62.

⁶⁸ bk. Zeydân, *el-Müstefâd min Kasasi’l-Kur’ân*, 1/131-132.

⁶⁹ Hûd 11/38.

⁷⁰ Nûh 71/22.

⁷¹ Hûd 11/32.

⁷² eş-Şu’arâ, 26/116.

⁷³ Hûd 11/42.

kendilerine üstünlük ve hakimiyet kurma amacıyla ya da bir menfaat beklentisiyle böyle bir iddiada bulunduğunu düşünüp daveti reddettiler. Çünkü insani ilişkilerde herhangi bir menfaat veya beklentinin girdiği her türlü çaba, genellikle şüphe ile karşılaşır. Aynı şekilde menfaatin bulunduğu yerde samimiyet azalır ve insanları inandırmak zorlaşır.⁸⁵ Kur'ân-Kerîm Hz. Nûh ile kavmi arasında cereyan eden bu durumu şöyle haber vermiştir:

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ
 “Kavminden ileri gelen kafirler, ‘Bu, ancak sizin gibi bir beşerdir. Size karşı üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi muhakkak ki melekler indirirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.’ dediler.”⁸⁶ Hz. Nûh kavminin bu sözlerine karşılık, قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كُنْتُ بِنَا “Ey Rabbim! Yalanlamalarına karşı bana yardım et!” dedi.”⁸⁷ Diğer bir ayette de لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ “Ey kavmim! Buna karşı ben sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükafatım ancak Allah’a aittir.”⁸⁸ diyerek bu konuda onlardan hiçbir beklentisinin bulunmadığını, aynı şekilde bu davet karşılığında Rabbinden gelecek mükafata kanaat ettiğini ve dünyalık hiçbir menfaatte gözü olmadığını ifade etmiştir.

Hz. Nûh aynı zamanda çok şükreden bir kul idi.⁸⁹ Elde edilen bir nimet karşılığında o nimeti bahşedene gösterilen iyilik veya minnettarlık anlamındaki şükür,⁹⁰ Hz. Nûh’un hayatının her aşamasında ve her eyleminde görülmekte idi.⁹¹ Bunu İsrâ sûresi 17/3. ayette geçen شُكْرًا “çok şükreden” kelimesinden anlamak mümkündür. Çünkü söz konusu kelime فَعُول kalıbında gelmiştir. Arapça gramerde mübâlağalı ism-i fâil olarak adlandırılan bu kalıp, failin ilgili fiili mübâlağalı, tekitli ve çokça yaptığını ifade etmek üzere kullanılır.⁹²

2.10. Bütün Canlı Haklarının Gözetilmesi

Hz. Nûh kıssasında anlatıldığı üzere tufan kopunca gemiye sadece insanlar değil, Allah’ın emriyle her cins canlıdan erkekli-dişili birer çift alınmıştır.⁹³ Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir: فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعْ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيُنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ

“Nûh’a, ‘Gözetimimiz altında ve vahyimize göre o gemiyi yap’ diye vahyettik. Emrimiz gelip de tandırdan sular taşınca, gemiye her cins canlıdan birer çift al.’ dedik.”⁹⁴

Gemiye her cins canlıdan erkekli-dişili birer çift alınmakla, insanların yanı sıra diğer bütün canlıların hakları korunmuş ve nesillerinin devamı istenmiş olmaktadır. Aynı şekilde bu tabloda, hayvanların ve bitkilerin insan hayatı için vazgeçilmez oldukları anlaşılmaktadır.⁹⁵ Dolayısıyla kıssada, bütün canlı haklarının gözetilmesi ve hiçbir canlı türünün neslinin yok olmasına razı olunmaması gerektiği vurgulanmış olmaktadır.

SONUÇ

İnsanların tutum ve davranışlarının oluşması, biçimlendirilmesi ve yönlendirilmesinde değerlerin önemli bir rolü vardır. Ancak toplum hayatının düzgün ve sağlıklı bir şekilde idamesi ve bireylerin ortak duygu ve düşüncelerde buluşması için bu değerlerin sağlıklı bir zeminde oluşup

⁸⁵ Münir, *Psikolojik ve Sosyolojik Tahlillerle Peygamber Kıssaları*, 73-74; Özkavukcu, *Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber Kıssaları*, 64.

⁸⁶ el-Mü’minûn 23/24.

⁸⁷ el-Mü’minûn 23/26.

⁸⁸ Hûd 11/29.

⁸⁹ Bk. el-İsrâ 17/3.

⁹⁰ Bk. Mustafa Çağrıç “Şükür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/259.

⁹¹ Besyûnî, *Kasasul-Kur’ân*, 92.

⁹² Abduh er-Râcihî, *Tatbîkû’s-Sarfî* (Beyrut: Dâru’n-Nahdati’l-‘Arabiyye, 2009), 77-78.

⁹³ Gemiye alınan canlılar hakkındaki rivayetler ve yorumları için bk. İbrahim Kutluay, “Hz. Nûh ve Tûfanla İlgili Rivayetlerin Hadis Tekniği Açısından Değeri ve Bu Rivayetlere İsrâiliyat’ın Tesiri”, *Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı Sempozyum*, ed. Hamdi Gündoğar vd. (Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014), 311-312. (295-318).

⁹⁴ el-Mü’minûn 23/27.

⁹⁵ Özkavukcu, *Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber Kıssaları*, 68.

şekillenmesi gerekmektedir. Bu da hiç şüphesiz eğitimle mümkün olabilir. Bu durumda idare ve eğitim-öğretim işlerini yerine getiren kimseler ile dini bir görev olarak davet vazifesini yapmakla yükümlü olan insanların değerler eğitimine yönelerek toplumu eğitip bilinçlendirmeye çalışmaları gerekmektedir.

Kur'ân'da geçen peygamber kıssaları, günümüzde popüler hale gelmiş olan değerler eğitimi konusu için model olabilecek niteliktedir. Zira Allah (c.c) tarafından kendilerine risâlet ve önderlik misyonu verilen peygamberler, ideal bir toplum düzenini oluşturma gayesiyle kendi kavimlerine temel ahlaki değerleri öğretip benimsetmeye çalışmışlardır. Bu peygamberlerden birisi de bu gaye uğruna büyük bir çaba sarf eden Hz. Nûh'tur. Dünya hayatında toplumdaki bireyleri olgunlaştırıp, onların huzur ve mutluluğunu sağlayabilecek pozisyonda olan değerler, hem Hz. Nûh'un bizzat şahsında hem de kavmi ile olan münasebetlerinde hayat bulmuştur. O, 950 senelik peygamberlik süresi boyunca bıkmadan usanmadan kavmini her anlamda ıslah etmeye ve onlara birçok ahlaki değeri öğretip kazandırmaya çalışmıştır. Hz. Nûh, öncelikli olarak kavmini tek bir Allah'a inanıp O'na ortak koşturmaya çağırmış ve böylece toplumda tevhid esaslı inanç sistemini hâkim kılmaya çalışmıştır. Buna göre insan, yalnız en yüce varlığa boyun eğecek, O'ndan başka hiçbir varlığa kutsallık atfetmeyecek ve kulluk etmeyecektir. Tevhid inancına sahip bir insan, duygu ve düşüncelerinde kendisini bağımlı hale getiren ve bir bakıma ilahlaştırılan mal, mülk, makam ve aşırı arzular ya da ırk, kabile, mezhep ve ideoloji taassubu gibi duygu ve düşüncelerinden kurtulur, böylece özgür olmuş olur. Aynı şekilde uzun davet süreci boyunca iyiliği emredip, kötülükten sakındıran Hz. Nûh, toplumda adaleti, eşitliği, dürüstlüğü ve ahlaki tesis etmeye çalışmıştır. Bu anlamda eşsiz bir sabır, sebat, fedâkarlık ve tevazu örneği göstermesinin yanı sıra kavmine sevgi, şefkat, samimiyet ve aidiyet bilinciyle yaklaşarak hem onları kazanmaya çalışmış hem de kendisinden sonra gelecekler için bir değerler eğitim modeli ortaya koymuştur.

Hz. Nûh kıssasında göz ardı edilemeyecek bir nokta da bu kıssada sadece insan hayatının değil, bütün canlıların hayatının önemli ve vaz geçilmez olduğunun vurgulanmasıdır. Zira tufanda helak olmamaları için gemiye her cins canlıdan erkekli-dişili birer çift alınması, bu durumu açıkça göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abduh er-Râcîhî. *Tatbîkî's-Sarfi*. Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye. 2009.
- Agitoğlu, N. "Hz. Nuh'un Gemisi ile İlgili Tabîî Katade'den Gelen Bazı Rivayetler Üzerine". *Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar vd. 285-293. Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Akbaş, O. "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış". *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (Aralık 2008), 9-27.
- Besyûnî, Hâmid Ahmed et-Tâhir. *Kasasu'l-Kur'ân*. Cezâir: Dâru'l-Besâir, 2005/1426.
- Çağrı, M. "Şükür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/259-261. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Çelebi, İ. "Sünnetullâh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/159-160. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Dilmaç, B. *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Gölcük, Ş.; Toprak, S. *Kelam (Tarih – Ekoller – Problemler)*. Konya: Tekin Kitabevi, 5. Basım. 2001.
- Güneş, H. *İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı*. Şırnak: Şırnak Belediyesi Yayınları, 3. Basım. 2020.
- Harman, Ö. F. "Nûh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/224-227. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Kasasu'l-Enbiyâ*. thk. Abdülkâdir el-Arnâvut. Dimeşk: Dâru'l-Feyhâ, 1430/2009.
- İbn Kesîr, E. *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1419/1998.

- İbn Manzûr, E. "vd'a", *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâr Sâdır, 3. Basım, 1414/1993.
- İbnü'l-Hümâm, K. *Fethü'l-Kadîr*. 10 Cilt. b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.
- Karaman, H. vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Kurtûbî, E. *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî; İbrâhîm Atfîş. 20 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 2. Basım, 1384/1964.
- Kutluay, İ. "Hz. Nûh ve Tûfanla İlgili Rivayetlerin Hadis Tekniği Açısından Değeri ve Bu Rivayetlere İsrâiliyat'ın Tesiri". *Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar vd. 295-318. Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Münir, A. *Psikolojik ve Sosyolojik Tahlillerle Peygamber Kıssaları ve Davet Metodları*. İstanbul: Dua Yayıncılık, 5. Basım, 2019.
- Özdemir, A. "Hadis Kaynaklarında Cûdî Dağı". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (Asos Journal)*. 9/114 (Mart 2021). 66-77.
- Özkavukcu, Ş. *Kur'an-ı Kerîm'de Peygamber Kıssaları -Günümüz İnsanına Hisseler-*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- Özler, M. "Tevhid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/18-20. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Râzî, F. *Mefâtîhu'l-Ğayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 3. Basım, 1420/1999.
- Rençber, F. "İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep-Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları". *Mezhep Araştırmaları Dergisi (e-makâlât)*. 10 (Bahar 2017). 77-102.
- Sırma, İ. S. *Peygamberler Tarihi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 6. Basım, 2019.
- Şâtıbî, İ. *el-Muvâfakât*. thk. Ebû 'Ubeyde Meşhûr b. Hasen el-Selmân. 7 Cilt. b.y.: Dâru İbn Affân, 1417/1997.
- Şeker, N. "Hz. Nûh (as) ile İlgili Hadislerin Değeri ve Yorumu". *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nûh'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli. 503-511. İstanbul: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, 2011).
- Şengül, İ. "Kıssa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/498-501. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Şengül, İ. *Kur'an Kıssalarının Tarihi Değeri*. Ankara: Otto Yayınları, 2019.
- Tabersî, E. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-'Ulûm, 1426/2006.
- Ulusoy, K.; Arslan, A. "Değerli Bir Kavram Olarak 'Değer ve Değerler Eğitimi'". *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 3. Basım, 2019. 1-16.
- Ulusoy, K. *Karakter Değerler ve Ahlak Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2019.
- Yazar, T. "Toplumsal Yaşam ve Değerler". *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy. Ankara: Pegem Akademi, 3. Basım, 2019. 95-114.
- Zeydân, A. *el-Müstefâd min Kasasi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1419/1998.